

VI HAR IKKE LÆRT AT DØ

For moderne mennesker har døden længe været det sidste tabu. Vi taler ikke om døden, og de færreste har set en død person. Lektor Michael Hviid Jacobsen fra Aalborg Universitet mener, vi har mistet følingen med livets skønhed og skrøbelighed.

* I Arizonas varme ligger kryoteknikvirksomheden Alcor, som leverer den service at nedfryse folk efter deres død og lagre dem nedkølet til et ubestemt tidspunkt i fremtiden. På Alcors område finder man virksomhedens indtil videre 74 kunder, eller patienter, som virksomheden foretrækker at kalde dem. I beholdere, lagret ved 196 minusgrader.

Konceptet for virksomheden og samtidig håbet for Alcors 74 patienter – Walt Disney skulle efter sigende være en af dem – er, at lægevidenskaben en dag vil være i stand til at optø, genoplive og helbrede dem for de sygdomme, de mistede livet

af. Der er ingen garantier, og det koster 150.000 dollars for fuldkropsversionen.

DØDSFORNÆGTELSE

Kryoteknik er et eksempel på dødsfornægtelse og måske endda den ultimative af slagsen. Men det er ikke det eneste eksempel: Stræben efter berømmelse, hedonisme, troen på kødets opstandelse, ekstrem dyrkelse af ungdom, mindepladser på internettet. Alle er de udtryk for, at vi forsøger at udødeliggøre os selv, siger sociologen Michael Hviid Jacobsen. Han er lektor ved Aalborg

Foto: iStockphoto

Universitet og har skrevet flere bøger om døden og vores adfærd i forbindelse med den.

”Mennesket har til alle tider – på grund af dødens allestedsnærværelse – forsøgt at udødeliggøre sig. Dyaden med liv og død skal derfor ses som en triade af liv, død og udødelighed. I alle kulturer, så vidt jeg kan vurdere, har man haft forestillinger om udødeligheden, hvad enten det har været som et liv i det himmelske hinsides eller som et forsøg på at leve i nuet, således at vi glemmer alt om døden.”

I det 20. århundrede er trangen til udødeliggørelse intensiveret, mener Michael Hviid Jacobsen, en holdning han deler med mange sociologer, folklorister og historikere. Det er i det 20. århundredes vestlige verden, at det for eksempel er blevet et mål at stræbe efter berømmelse og at holde sig ung hele livet. ”Selv om vi alle i det 20. århundrede har vidst, at vi er dødelige, er der tale om en kollektiv fortrængning af døden. Man tager med andre ord døden meget tungt – samtidig med, at man lever, som om man er udødelig. Konsekvensen er, at de levende har mistet følingen med livet, med dets skønhed, men også dets skrøbelighed. Og de døende er i vid udstrækning blevet ladet i stikken.”

MANGEL PÅ PÆDAGOGISK VIDEN

Set i et læringsperspektiv er den kollektive og individuelle trang til udødeliggørelse et udtryk for, at vi ikke har lært, at vi skal dø. Mange af os ved ganske enkelt ikke, hvordan vi skal afvikle livet. Og selv om døden er et helt naturligt faktum i ethvert menneskes liv, er der blot sparsomme pædagogiske redskaber til professionelle, der har døden tæt inde på livet i hverdagen. Et konkret eksempel er de danske plejehjem. En nylig undersøgelse

udarbejdet af studerende fra Aalborg Universitet beskriver, hvordan døden behandles på danske plejehjem, som er interessant i denne sammenhæng, fordi så mange af os – en fjerdedel – faktisk dør på et plejehjem. I undersøgelsen er ledelsen på en række plejehjem blevet spurgt om plejehjemmets procedurer i forbindelse med døden. Svarene viste, at der på 49 procent af de adspurgte plejehjem slet ikke findes egentlige procedurer for, hvordan hjemmets beboere skal plejes og hjælpes i den sidste svære tid. Ofte hersker der usikkerhed om, hvorvidt man på plejehjemmet må tale om døden. Dette kan være problematisk. Faktum er ifølge undersøgelsen, at 81 procent på plejehjem dør med fysiske eller psykiske gener – eller begge dele.

En anden institution er hospicet, som er oprettet med det formål at facilitere en værdig død i fred og ro. På et hospice bliver der for patienten og pårørende et egentligt dødsforløb, hvor alle parter er bevidste om, hvad der skal ske. På et hospice er målsætningen en anden end plejehjemmets, lyder det fra Michael Hviid Jacobsen, nemlig at døden skal konfronteres, og det betyder, at den døende og eventuelle pårørende får en bedre afsked med livet.

”Et liv i dødens skygge er lige så usundt som et liv, der fortrænger døden”

DØDEN SPEJLER LIVET

I bogen 'Dødens mosaik' skriver Michael Hviid Jacobsen, at vores måde at forholde os til døden på er en direkte afspejling af vores forhold til livet. Med det mener han blandt andet, at →

”Livet er netop kostbart, fordi døden er en del af det”

livet og døden skal forstås i sammenhæng. Han henviser til Villy Sørensen, der engang skrev: Der er liv i døden, og der er død i livet, men der er måske mest liv i livet, hvis døden er en del af det. Michael Hviid Jacobsen forklarer det sådan: ”Livet og døden er ikke naturlige eller nødvendige modsætninger, de er naturlige og nødvendige sameksistenser. De er tilværelsens tvillinger. Hele den måde, vi op igennem historien har forholdt os til døden på, afspejler livet og den måde, vi ønsker at leve det på.”

”I de senere århundreder har det i stigende grad været et liv løsrevet fra døden,” siger Michael Hviid Jacobsen. Han mener, at en kulturs ’dødsritualer’ siger meget om det levede liv: ”Måden, vi konstruerer og placerer kirkegårde på, de former for begravelse, der finder sted, den måde vi institutionaliserer de døende på, den måde vi taler om døden på, den måde som kunstnere afbilder døden på, de holdninger vi har til og de handlinger vi udfører over for døende, den måde vi forestiller os det evige udødelige liv på – alt dette siger mindst lige så meget om livet som om døden. På den måde kan man sige, at vores way of death afspejler vores way of life.”

USUND KOLLEKTIV FORTRÆNGNING

Fra et godt gammeldags hedonistisk synspunkt virker al den tale om død og ødelæggelse dog noget paradoks. Eller måske bare usund. Hvorfor skal vi overhovedet beskæftige os med døden? Er det ikke vigtigere at leve livet?

”Jeg mener, at det er usundt at fornægte og fortrænge noget så fundamentalt og uafvendeligt som livets endeligt. Når det fortrængte fænomen endelig bryder gennem bevidsthedens skorpe, så opstår der psykiske lidelser og problemer. Og det gælder for både enkeltpersoner og hele kulturer,” siger Michael Hviid Jacobsen.

”Samtidig er det en livslang proces at forsøge at holde noget så vigtigt som døden undertrykt og fortrængt. Det kræver mobilisering af en masse energi, som kunne være anvendt til bedre og mere konstruktive formål. Jeg argumenterer dog ikke for, at vi skal bruge hele vores liv og tid på at tænke på, planlægge eller forholde os til døden. Et liv i dødens skygge er lige så usundt som et liv, der fortrænger døden. Men vi kan få et bedre liv – og slutteligt også en bedre død – ved at erkende døden, ved at træffe de faktisk forholdsvis få beslutninger, som drejer sig om døden, ved ikke vedvarende at leve i frygt for døden, fordi vi derved erkender, at livet ikke varer evigt, og at det gælder om at nyde hvert sekund. Livet er netop kostbart, fordi døden er en del af det.”

Jagten efter udødeliggørelse har konsekvenser for vores måde at leve livet på, fortæller Michael Hviid Jacobsen.

”Alle udødelighedsformer – kristne, nationalsocialistiske, hinduistiske, islamistiske eller andre – rummer en fornægtelse af livet, fordi de principielt eller i praksis fornægter døden. Jeg

mener grundlæggende, at udødelighed er en illusion. Og den får os til enten at udskyde livet til senere eller til at bruge hele livet på at bekæmpe døden.”

OPLØSNING AF DØDSTABU

Man siger om døden, at den er det sidste tabu, og det synes ikke at være helt forkert: Vi taler ikke om døden, vi kan ikke i kirken – i vores del af verden – se direkte på den døde person. Mange af os har måske aldrig set en død person og håber ikke at gøre det. Selv om død ofte er meget nærværende i for eksempel actionfilm, bliver vi i den virkelige verden konfronteret mindst muligt med døden. Bedemandens største kvalitet er som bekendt diskretion.

Men hvor dette dødstabu har været tydeligt op igennem det 20. århundrede, parallelt med tendensen til udødeliggørelsen, er der nu tegn på forandringer, siger Michael Hviid Jacobsen. ”I dag ser jeg en tendens til, at vi langsomt er ved at forandre eller måske endda opløse det dødstabu, der i lang tid har holdt vores kultur i et modsætningsforhold til døden. Vi begynder i stigende grad at forholde os til døden – af nød eller lyst – fordi vi skal til at træffe stadig flere beslutninger om eget liv og dermed også egen død. Vi kan ikke længere vende det blinde øje til.”

”Vi svælger på mange måder i død i dag – særligt gennem medierne, men også gennem flere politiske, juridiske og etiske problemstillinger om eutanasi, organdonation, hospices og plejeorlov til pårørende til døende. Det kan betyde, at vi bliver endnu mere fremmedgjorte over for døden, hvis vi bliver overvældede og apatiske. Men det kan, måske, også betyde, at vi i stadig stigende grad bliver tvunget til at konfrontere den kendsgerning, at vi ikke lever evigt. Vi oplever således, at dødstabuet – i det mindste i det offentlige rum – er under nedbrydning, mens vi dog måske oplever, at dødstabuet, når det drejer sig om vores eget liv og endeligt, opretholdes. Det er i det hele taget et paradoks,” siger Michael Hviid Jacobsen. ■

Af Mikael Christensen
mic@dpu.dk

MICHAEL HVIID JACOBSEN

Michael Hviid Jacobsen er lektor i sociologi ved Aalborg Universitet. Er medredaktør af tidsskriftet Dansk sociologi. Har skrevet om adskillige emner relateret til døden og vores adfærd i forhold til den, blandt andet i bogen ’Dødens mosaik’ fra 2001.